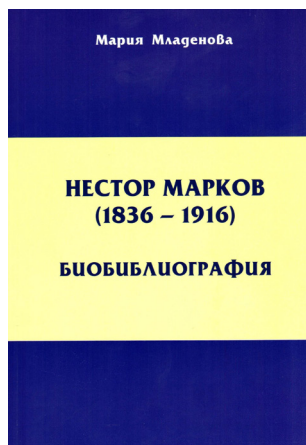

AB UNO DISCE OMNES*

За лабораторията на биобиблиографията за Нестор Марков
на проф. Мария Младенова

Проф. д.п.н. Александра Куманова
alexkum@abv.bg

Младенова, Мария. Нестор Марков 1836-1916 : биобиблиография / състав. Мария Младенова ; науч. ред. Цветанка Панчева. – Плевен : Рег. ист. музей ; Нар. ч-ще Съгласие 1869, 2016. – 132 с. : с портр., факсим.

Нестор Марков – един от титаните на Българското възраждане / Мария Младенова: с. 7-32 ; Приносът на Нестор Марков за обучението по физика през XIX век / Ганка Камишева: с. 33-42 ; Летопис на живота и делото на Нестор Марков: с. 49-52 ; Факс.: с. 120-129. – Именен показалец, геогр. показалец.

ISBN 978-619-90270-4-2

*„Човекът разширява Пътя,
а не Пътят разширява човека“*
Конфуций

I. Биобиблиографията – сърцевина на отбелязването на 180-годишнината от рождението на Нестор Марков

На 21 ноември 2016 г. в централната сграда на Българската академия на науките беше открита юбилейна изложба по случай 180-годишнината от рождението на Нестор Марков, просветител и журналист, възрожденски учител и книжовник, математик и лингвист, физик и лексикограф, държавен и обществен деец. Централната библиотека на БАН участва в тази изложба с издания на българско-френски и френско-български речници, граматика, учебници по аритметика и геометрия (*вж: по-долу цит. биобиблиография*) на Нестор Марков.

На 24 ноември 2016 г. в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ на БАН се състоя юбилейната научна сесия „Нестор Марков и неговият принос в лексикографията и образованието“ по случай 180 години от рождението му.

На 10 януари 2017 г. в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ) беше открита изложбата „Нестор Марков – будителят“, посветена на 180 години от рождението му.

Нестор Марков е ярък представител на българската възрожденска интелигенция. Той заема достойно място в редиците на най-изявените културни дейци у нас през пос-

ледните десетилетия на Възраждането, оставяйки богато книжовно наследство, което обхваща: 6 учебника в 10 издания, публикувани с преизданията, 2 речника (френско-български и българо-френски), претърпели общо 8 издания (*вж: по-долу цит. биобиблиография*), множество статии с публицистичен, естествено-научен и мемоарен характер, административно-отчетни публикации и дописки в периодичния печат. Лексикографското му дело има сериозен принос за развитието на националната ни култура. Целият живот и творческа дейност на Н. Марков са посветени в предана служба на народа, като той е признат за борец за национално освобождение и учител, работил всеотдайно за изграждането на младата българска държава.

На форума от 10 януари 2017 г. беше представен и сборникът със статии от юбилейната сесия, посветена на Н. Марков и проведена на 24 ноември 2016 г. За този сборник разказа съставителката му проф. Диана Благоева, заместник-директор на Института за български език на БАН.

На откриването на изложбата на 10 януари 2017 г. говориха доц. д-р Красимира Александрова – директор на НБКМ, акад. Петър Кендеров – председател на Съюза на математиците в България, акад. Веселин Дренски – председател на Научния съвет на Института по математика и информатика на БАН и проф. д.ф.н. Мария Младенова от Университета по библиотекознание и информационни технологии.

Създадената от библиотековеда, библиографа и книговеда проф. М. Младенова биобиблиография за Н. Марков е сърцевината на знаменателната 180-годишнина от рождението на възрожденеца. Тя е обект на настоящото рецензиране.

II. Биобиблиографии на проф. Мария Младенова

Значителен е приносът на Мария Младенова в съставителството на биобиблиографии до появата на бял свят на вторично-документалната персоналия за Нестор Марков:

- публикуваните във вид на самостоятелни издания:

- - [Професор] Дочо Леков : биобиблиография. – Сливен, 1999;

- - Йордан Радичков 1929-2004 : биобиблиография. – София, 2004 (съавт.: Светла Девкова, Силвия Найденова);

- - Петър Ненков (1868-1917) : биобиблиография. – Плевен, 2014 (съавт.: Людмила Иванова);

- - Иван Данов (1880-1947) : биобиблиография. – Плевен, 2014 (съавт.: Людмила Иванова);

- - Ячо Хлебаров (1887-1951) : биобиблиография. – Плевен, 2014;

- публикуваните в състава на юбилейни сборници:

- - Библиография на трудовете на чл.-кор. проф. д-р Милена Цанева. // *Конституиране на традицията* : юбил. сб. в чест на проф. Милена Цанева. – София, 2000, с. 363-411;

- - Академик Стоян Аргиров : биобиблиография. // Академик Стоян Аргиров и библиотечното дело в България : юбил. науч. конф., София, 28-29 февр. 2000 г. – София, 2001, с. 125-151.

- - Ценко Цветанов : кратка библиография. // *Ценко Цветанов и българската книжовна култура* : нац. науч. конф., посветена на 100-год. от рождението му. – София, 2004, с. 207-212;

- - Библиография на трудовете на проф. д.ф.н. Елка Константинова. // *Модерният наратив* : Интертекстуални пресичания (Пробл. на бълг. лит. през XX век) : Сборник в чест на проф. Елка Константинова. – София, 2006, с. 412-493;

- - Библиография на отзиви и рецензии за Георги Гроздев 2000-2010. // Балканските пътища и бродове на Георги Гроздев. – София, 2011, с. 182-187 [1].

Ако си послужим с крилатата мисъл на Вергилий, изведена в заглавието на настоящата публикация, може да обобщим: *Ab uno disce omnes*, разглеждайки представената тук библиография на М. Младенова.

III. Преглед на персоналната библиография за Нестор Марков

Библиографията „Нестор Марков 1836-1916“ започва, както се вижда и от аналитичната част на приведения *по-горе* библиографски запис на разглежданата *тук* вторично-документална творба, от студията на Мария Младенова „Нестор Марков – един от титаните на Българското възраждане“ (с. 7-32). Поднесена задълбочено и подчертано фактографично, тази студия съдържа подразделите: Родно място, семейство, епоха; Години на учение; Учителят Н. Марков; Учител в Плевен; Учител в Русе; Отново в Плевен; В Габровската гимназия; В Лясковец; Участие в Руско-турската война; Н. Марков и комитетът „Единство“ в Хасково; Държавникът Н. Марков (Стара Загора – самоотверженост и болка); В служене на Княжество България; Книжовно наследство; Семейството и домът на Н. Марков; Финалът.

„Учител реформатор и неуморен възрожденски будител, държавник и общественик, книжовник и патриот идеалист, изпълнен с кипяща енергия, насочена към беззаветна служба на род и Родина – тези качества отреждат на Нестор Марков достойно място сред най-изтъкнатите строители на възрожденска и следосвобожденска България.“ (с. 32) – обобщава М. Младенова и възкликва: „Без хора като Нестор Марков няма България, няма българско самосъзнание, няма българска нация. Без личности като Нестор Марков бихме били слепи за българската история, за българския национален живот.“ (*Пак там*).

Следва статията на доц. д-р Ганка Камишева „Приносът на Нестор Марков за обучението по физика през XIX век“ (с. 33-41). Тук акцентът се поставя върху обучението по физика и учебника на Н. Марков по статика. Привежда се сравнителна таблица на физическите термини, срещани при Н. Геров (1848), Й. Груев (1869), Н. Марков (1871) и И. Гюзелев (1874), които могат да се съпоставят със съвременната им употреба (2016) (с. 38-40). Заключение е лаконично: „Нестор Марков е ново име в историята на обучението по физика през XIX век. Той е забележителен за своето време математик“ (с. 41).

Обяснителни бележки (с. 43-48) и Летопис на живота и делото на Н. Марков (с. 49-52) са въведение към същинската част на библиографията за Н. Марков.

Пред нас се разкрива аотиран систематичен хронологично-азбучен научнопомагателен библиографски труд.

Долната хронологична граница на библиографията е 12 август 1867 г. (№ 48), а горната – декември 2016 г. (№ 319).

В първия раздел „Публикации от Н. Марков“ библиографските записи са представени в *три подраздела (тук и по-долу посочваме фрагменти от тези записи)*:

- *Учебници. Оригинални и преводни* (10 назв. – с различните преиздания – за периода 1869-1885): „Малка аритметика“ (Русе, 1869) (№ 1) [2]; Ново изд. (Русе, 1872) (№ 4[a]) [3]; „Собрание (Така при Н. М. – Бел. А. К.) аритметически задатъци (Така при Н. М. – Бел. А. К.)“ (Русчук, 1869) (№ 2); „Геометрия, праволинейна тригонометрия и статика“ (състав. Ж. Ф. Оливие; прев. и изд. от Н. Марков. – Русе, 1871) (№ 3); „Граматика на турският език (Така при Н. М. – Бел. А. К.)“ (Ч. 1-2. – Русчук, 1871) (№ 4); 2. прераб. изд. (Пловдив, 1874) (№ 5[a]); „Буквар за француският език (Така при Н. М. – Бел. А. К.)“ (Пловдив и др., 1874) (№ 5); 2 прераб. изд. – Пловдив; София; Русчук, 1881) (№ 6[a]); 3. прераб. изд. (Пловдив, 1885) (№ 6[b]);

- *Речници* (2 назв. – с различните преиздания – общо 8 на брой за периода 1894-1940): „Пълен френско-български речник = Dictionnaire français-bulgare“ (Пловдив, 1894) (№ 7); 2. илюстр. изд. – Кн. публ. в 2 т. (София, 1906) (№ 8[a]); „Българо-френски речник“ (Пловдив, 1898) (№ 8); „Българо-френски и френско-български джебен речник = Dictionnaire de poche bulgare-français et français-bulgare“ – Кн. публ. в 2 т.: Т. 1. Българо-френски и френско-български джебен речник; Т. 2. Френско-български джебен речник (Leipzig, 1912-1915) (№ 9); Т. 1-2. – 2. éd. corr. (Leipzig, 1929) (NN 10*, 11*) [4]; „Dictionnaire bulgare-français et français-bulgare“ – Кн. публ. в 2 т.: Т. 1-2. – 3. éd. (Leipzig, 1940) (№ 12*, 13*).

- *Публикации в сборници и в периодичния печат* (№ 14-47 за периода 1870-2006) – ще посочим само някои от тях: „За средоточието на земната топлина: Важните следствия, които могат се (Така при Н. М. – Бел. А. К.) извади от нея“ // *Турция* (Цариград), V, N 48, 17 ян. 1870, с. 188-189; № 49, 25 ян. 1870, с. 190-191 (№ 14); [Писмо от Н. Марков до редактора на в. „Право“] // *Право* (Цариград), VIII, № 33, 26 окт. 1873, с. 2, 3 (№ 24); „Словото, с което Старозагорския (Така при Н. М. – Бел. А. К.) префект е отворил първата сесия на старозагорския Главен съвет“ // *Марица* (Пловдив), III, N 221, 26 септ. 1880, с. 3, 4, 5 (№ 27); „Народното събуждане в един кът на нашето отечество“ // *Учил. преглед*, VI, 1901, № 3, с. 201-208 (№ 33); [Писмо от Н. Марков до Петко войвода] // *Петко войвода 1844-1900*: сб. статии, документи и материали. – София, 1954, с. 223 (№ 37); [Писмо от Н. Марков до Цани Гинчев] // *Димов*, Недялко и др. Нестор Марков: От Криво поле до Париж / Недялко Димов, Тянка Вълчинов, Нестор Марков. – Хасково, 2006, с. 129-130 (№ 47).

Във втория раздел „Публикации за Н. Марков“ са дадени библиографски записи с № 48-319 за периода 1867-2016: [Дописка от Пловдив] // *Македония* (Цариград), I, № 37, 12 авг. 1867, с. 151 (№ 48); [Книжовни известия] // *Независимост* (Букурещ), IV, № 45, 24 авг. 1874, с. 367 (N 76); „Доклад на Пловдивската окръжна комисия до Главний съвет през сесията му в месец март 1882 год.“ // *Марица* (Пловдив), V, № 368, 9 март 1882, с. 5, 6; № 369, 12 март 1882, с. 5, 6; № 370, 16 март 1882, с. 5, 6; № 371, 19 март 1882, с. 5, 6 (№ 80); [Новият окръжен управител...] // *Гражданин* (Пловдив), I, № 8, 1 септ. 1901, с. 3 (№ 110); Обретенов, Никола. Спомени за българските въстания / увод и ред. Михаил Арнаудов. – София : Бълг. книга, 1943. – 328 с., 1 л. портр. – За Н. Марков на с. 85 (№ 166).

Биобиблиографията е снабдена с образцов Именен (с. 109-116) и Географски (с. 117-119) показалец.

Приведени са 10 факсимилета на титулни страници от книги на Н. Марков и други документи (с. 120-129).

Във вторично-документалния труд са разкрити някои инициали, срещани в библиографираните първично-документални публикации.

IV. Изводи и препоръки

Изданието на биобиблиографията „Нестор Марков 1836-1916“ буди възхищение със своето родолюбие и представлява образец на жанра, който може успешно да се прилага при работата за всяка персоналия, посветена на историческа или съвременна личност.

Някои дребни черти на биобиблиографията са следи и свидетелство за лабораторията ѝ на създаване и следва да бъдат обсъдени от творческия колектив на изданието при евентуална нова публикация на труда, което горещо препоръчваме (бидейки поканени от авторката – проф. М. Младенова – да напишем настоящата рецензия), за да изпълни максимално заявените цели:

- „да припомни на съвременната общественост многостранните прояви на Нестор Марков, които по право го нареждат сред титаните на Българското възраждане“ (с. 43) и

- „да отрази книжовното наследство на Нестор Марков, създавано в две драматични за България епохи, което е резултат на неговата духовна извисеност, а също и да открие писаното за него както от неговите съвременници, така и от днешните му изследователи“ (*Пак там*):

1. Обяснителните бележки (с. 43-48) е желателно да бъдат обособени в две части, консолидиращи изданието:

- *Основания за историографирането* (в която да се поместят всички приведени моменти, които се отнасят до коментарите на личността на Н. Марков и другите персони, историческите събития и рецепцията им и т.н.; тук е добре да бъдат посочени основните източници на библиографирането, приведени на с. 48; добре е да бъде направен преглед на нивото на предхождащото библиографиране по темата с посочване на номерата на записите от биобиблиографията – например: под № 231 без никакви пояснения – освен: Библиогр.: с. 56-58 – е описан вторично-документалният труд: Митков, Въко и др. Книжовното наследство на Нестор Марков / Въко Митков, Руслан Митков. // *Сто и петдесет години от рождението на Нестор Марков* : материали от науч. сесия, 19 ноем. 1986 г., Хасково. – София, 1986, с. 52-58; също извън историографията е оставен и вторично-документалният продукт, описан под № 297 /само е споменат на с. 45/: Атанасова, Виолета. *Нестор Марков 1836-1916* : биобиблиография. – Хасково : Рег. библ. Христо Смирненски, 2006. – [16] с.) /единственото уточнение е: На с. 3-6 кратък биографичен очерк/; от специално третиране в една подобна историография се нуждаят и трудове от рода на описания под № 299: Димов, Недялко и др. *Нестор Марков: От Криво поле до Париж* / Недялко Димов, Тяно Вълчинов, Нестор Марков. – Хасково : [Изд. авт.], 2006. – 272 с. : с. ил., факс., макар че за него може да се каже, че на с. 45 се дава висока оценка на това издание);

- същински *Обяснителни бележки* (които да опишат единствено подходите и методите, възприети при библиографирането на настоящата персоналия).

2. За достигането на по-висок академизъм на труда е добре след първото пълно изписване на името на персоналията по-нататък в съпътстващите авторски и съставителски текстове то да се поднася като Н. Марков, а в същинската част на биобиблиографията (особено в аналитичните части на записите и в анотациите) – Н. М. (разбира се, добре е да се съхранят и формите на поднасяне на това име в различните описани първични документи, които в някои случаи се цитират; така релефно ще изпъкне равнището на текстологичната работа на труда като цяло!).

3. Желателно е при въвеждането на библиографски записи, което, очевидно, е станало след приключване на основната работа по биобиблиографията, да се посочват номера с допълнителни буквени обозначения, а не те да остават неномерирани в корпуса – *вж:* №№ 4[a], 5[a], 6[a], 6[b], 8[a] (с. 53-55).

4. Прецизиране изискват:

- някои факти: на *16 стр., 14 ред отдолу нагоре*: приближаването на хилядите башибозуци не е към Плевен, а към *Габрово*; на *22 стр., 5 ред отдолу нагоре*: Н. Марков е окръжен управител на *Търновски окръг* не от *20.IX.1892*, а от *20.IX.1882*; на *23 стр., 11-12 ред отгоре надолу*: генерал Леонид Соболев е министър-председател на България не в периода *23.VI.1892 – IX.1893*, а в периода *23.VI.1882 – IX.1883* (очевидно в изброените случаи става въпрос за незабелязани печатни грешки);

- ортографията на текстовете, написани на френски език – например: 2. éd. corr. № 10* (а не: ed);

- еднообразието на поднасяне на еднотипни данни – например: при посочване на 2. изд. на двата тома на „Българо-френски и френско-български джебечен речник = Dictionnaire de poche bulgare-français et français-bulgare” – Т. 1-2. – 2. éd. corr. (Leipzig, 1929) (№ 10*, 11*) в № 10* том 1 е обозначен: Т. 1, а том 2: 2. vol. (дори и в този вид да се появяват записите

в OCLC – WorldCat, от който те са извлечени, както е посочено, е добре на страниците на биобиблиографията тези записи да намерят еднакви форми на интерпретация);

- като цяло следата от скоропис изисква по-голяма акуратност при някои от библиографските описания – например: № 10-13, 91, 104, 131, 185, 288 и др.;

- следите от хифанации на предходни редакции е добре да бъдат елиминирани (№ 36, 48-50, 229 и др);

- нивото на аотирането – не само в посока на структурното еднообразие, но и във връзка с привеждането на абривиатури, които не са разкрити в Списък на съкращенията – например: НС (Народно събрание) № 141;

- допълнителното снабдяване на биобиблиографията с вътрешни взаимни препратки, които ще повишат семантичната тежест на продукта – например: между № 134 и 144 и др.;

- среща се на места нежелателно отсъствие на основни библиографски записи – например: на 2. изд. (София, 2001) на описания под № 154 труд: Васильов, Тома. Спомени за лица и събития през XIX-XX век. – София : Георги Николов, 1934. – 384, VII с.; такъв е случаят и с 2. изд. (2013 г.) на описания под № 299 продукт: Димов, Недялко и др. Нестор Марков: От Криво поле до Париж / Недялко Димов, Тянка Вълчинов, Нестор Марков. – Хасково : [Изд. авт.], 2006. – 272 с. : с. ил., факс.

5. Биобиблиографията би се обогатила от привеждането на ISBN и ISSN номерата на съответните публикации (там, където това е възможно), което би я поставило в равнището на модерната книжовност.

6. Посочването още на титулната страница на факта, че изданието е подготвено по случай 180-годишнината от рождението на Н. Марков, би оставило за вечни времена печата на празнувания юбилей, във връзка с който се издава биобиблиографията.

7. Буди удивление отсъствието на прегледа и библиографирането de visu на стенографските записи за дейността на двата парламента, в които Н. Марков е бил депутат (за които на с. 48 М. Младенова споменава само препоръчително). Това като цяло изкривява представата за Н. Марков – регионалният вектор на личността му е по-добре осветен от националния и международния вектор на неговото присъствие в обществения и книжовния живот към настоящия момент. Н. Марков продължава – и с потенциала си, и с реализацията на този потенциал – сам да „разширява Пътя“ [5] на достигнатото във времето днешно ниво на библиографирането му.

Всички посочени тук препоръки, на които навежда внимателното запознаване с биобиблиографията, нямат за цел да подронят авторитета на разглежданото изключително интересно, значимо и ценно вторично-документално издание „Нестор Марков 1836-1916“.

Тези препоръки са направени единствено с цел работата по библиографирането на ренесансовата личност на Н. Марков да изправи пред нас в пълния му титаничен ръст този колос на научноизследователската мисъл и общественозначимото дело.

И е знаменателно, че днес – и то особено чрез биобиблиографията „Нестор Марков 1836-1916“ – пред нас застава исполинът-възрожденец от европейски и световен мащаб!

Най-добре това е казано от проф. М. Младенова във финалните думи на цитираната вече многократно *тук* нейна студия (с. 32):

„Името на Нестор Марков и днес е символ и пример на хората с твърд характер, които са будната съвест на своите нации.

Днес, във времето на тотална духовна и икономическа разруха България има остра потребност от личности като Нестор Марков, обладани от неговия чист идеализъм и готовност да ѝ служат, водени от единствената мисъл за постигане на нейното истинско благоденствие, което и тя, и народът ни заслужават.“

Цитирана литература и бележки

* *По одного познай всичките.* – Вергилий.

1. Подробните библиографски характеристики на цитираните биобиблиографски трудове могат да бъдат проследени под № 10, 16, 19-21, 225, 226, 228-230 по изд.: Аврамова, Ваня. Мария Младенова : биобиблиография / встъп. студия Ани Гергова ; науч. ред. Цветанка Панчева. – София : За буквите – О писменехъ, 2015. – 198 с. : с портр, ил. – Именен показалец, показалец на загл., тематичен показалец, показалец на достъпни в интернет публ.

ISBN 978-619-185-169-0

2. Приведените номера *тук и по-долу* са по описаната в началото на настоящото изложение биобиблиография за Н. Марков.

3. Посочените буквени индекси *тук и по-долу* са въведени от автора на настоящия текст за идентификация на библиографските записи, които не са номерирани в биобиблиографията за Н. Марков.

4. Привеждането на звездичка (*) в *цитираната* биобиблиография на Н. Марков посочва източника на библиографския запис – OCLC [Online Computer Library Center] – WorldCat.

5. *Срв.*: епиграфа към настоящата работа... *Тук*: биобиблиографията като *своеобразен вторично-документален Път* на разкриването на личността.